

Avrupa - Komünizminin Troçkist Eleştirisi ve Mandel

Troçkizm deyince yeryüzünde tek bir akım yok. Dördüncü Enternasyonal gibi merkezi bir örgüt içinde bile, çeşitli eğilimler temsil edilebiliyor. Bu arada, birçok bireysel Troçkist aydın ve teorisyen de görüyoruz. Ernest Mandel, bu aydınlar arasında, Troçkist olmayan Marksistlerin de saygısını kazanmış bir kişidir. Ayrıca, Dördüncü Enternasyonal'deki önemli göreviyle, örgütsel çalışma içinde de yer almaktadır. Avrupa - komünizmi karşısında Mandel'in söyledikleri, belirli ihtiyat paylarıyla, Troçkist akımın genel görüşü sayılabilir.

Mandel'in bu konudaki yargılarının büyük bölümü, bize, soruna bakan aklı başında bir Marksistin yargıları gibi göründü. Katıldığımız teşhis ve yargılarını kısaca sıralayalım: Avrupa - komünizminin sağ bir yöneliş olduğu, Marksizm - Leninizm teorisini olmayacak biçimde çarpıtmamış herkesin kabul edeceği bir olgu. Marksizm - Leninizmin temel eserlerinde yapılmış analizlere ve belirlenmiş ilkelere ters düşüyor; İkinci Enternasyonal sapmasına şaşılacak kadar benziyor. Mandel'in haklı olarak belirttiği gibi, bütün «sağ» karakterine karşın, bu akımın benimsenmesi, akımı benimseyen partilerin ülkelerinde bir atılım yapmalarına yol açmıştır. Bundan, pratik başarı sağlandığına göre, hareketin sağ olmasının çok önemli olmadığı gibi oportünistçe bir sonuç çıkarılabilir ve çıkarılanlar da vardır. Ancak, gene Mandel'in de belirttiği gibi, böyle bir sonuç çıkarma, yalnız ilkesizlik ve oportünizm değil, aynı zamanda teorik bir yanlıdır da. Çünkü bugün «Avrupa - komünizmi» olarak ortaya çıkan akım, aslında kendisinin başlatmış olmadığı bir halk hareketinin sağladığı atılım üzerinde ilerlemiştir. 1968 Mayıs'ında Avrupa'yı saran devrimci hareket olurken, henüz «Avrupa - komünizmi» diye bir şey ortada yoktu. Bu ana kadar, Avrupa ülkeleri oldukça durgun, Komünist Partiler de oldukça statikken, Avrupa kıtasında devrimci hareketin hız kazanması beklenmezken, birdenbire kendiliğinden bir kitle hareketi patlak verdi. Bu olaylar, resmî KP'lerin resmî stratejilerinin artık iyice yetersizleştiğinin de kanıtı oldu. Dolayısıyla, özellikle Batı dünyasında, Marksizmde, teorik rönesans diyebileceğimiz bir hareketlilik başladı. O zamana kadar donmuş ve dondurulmuş konular yeniden gündeme geldi, eleştirel akımlar çoğaldı. Bu gibi durumlarda, yani bir öğretiy üzerinde, uzun zaman izin verilmiş bir eleştiri başladığında, genellikle iki eğilim ortaya çıkar. Birincisi, öğretinin yeni koşullara uymadığı varsayımından yola çıkar ve öğretiyi değişmiş koşullara uydurmaya çalışır. Günümüzde, bu tür eğilimler oldukça yaygındır. Marcuse gibi, Marksizmin temelden revizyonuna kalkışanlar, «yeni - emperyalizm» teorileri çıkaranlar v.b. İkinci eğilimse değişenin koşullar değil, teorinin özü olduğu anlayışından yola çıkar, bu özü yeniden ortaya koyma çabasına girişir. Althusser, Claudin, Colletti gibi teorisyenlerin çabası budur. Çoğu zaman, eski teoriyi değişen koşullara uydurmaya çalışan birinci türden düşünürler, ikincileri dogmatizmle suçlar. 1968 baharından son-

ra, aydınlar arasında bütün bu eğilimler ortaya çıktı ve tartışmayı donduran merkezi otoritenin de zayıflamasıyla, içeriği doğru veya yanlış, birçok Marksizm yorumu yapıldı.

Teorik düzeyde bunlar olup biterken, kitlelerin hareketliliği de arttı. Avrupa'nın Komünist Partileri, böylece, uzun yıllardır görmeye alışık olmadıkları, belki bundan ötürü nasıl ele alacaklarını da pek kestiremedikleri bir potansiyelle karşılaştılar. Yeni bir tavır almak gerektiğini görüyorlardı, ama, nasıl bir tavır olmalıydı bu?

Dünya koşullarının da zorlamasıyla, kimi zaman istemeden sapılan yollar, bu partilerin çoğunu bugünkü Avrupa - komünizmi anlayışına getirdi. Bu konuda öncelikle vurgulanması gereken bir nokta, bu tavrın, alınabilecek en sağ tavır olmasıdır. Sağ, bu bağlamda, Sovyetlere alınan tavır veya demokrasi sorunu karşısında alınan tavrıdan çok, partilerin kendi ülkelerindeki burjuvaziye karşı aldıkları tavırda kendini ortaya koyuyor. İkinci önemli nokta, «Avrupa - komünizmi» olarak sınırları çizilen bu akımın, kitlelerin sola yönelik atılımı üzerine oturarak, onun itkiyle ilerleme göstermesi, ama aynı zamanda, hiç değilse geçici olarak şimdilik, bu potansiyeli sağa kaymaya ikna etmiş olmasıdır. Buradan, Mandel'in de değindiği, Avrupa - komünizminin tabandaki ve tavandaki çelişik yapısı oluşuyor. Bizce, Avrupa - komünizmi, kitlelerin taleplerine, sıkı bir ayakkabı gibi gelmekte. Yola çıkış anında, sunulan tek ayakkabı bu olduğu için, şimdilik bunu giyiyor kitleler; ama yürüdükçe ayakkabı sıkacak ve vuracaktır. O zaman ne olacağını göreceğiz. Gerçek bir sola açılış imkânı pekâlâ düşünülebilir.

Bu teşhiste Mandel'le birleşiyoruz. Ama bu noktadan sonra olabilecekler konusunda Mandel, bir Dördüncü Enternasyonal yetkilisi olarak konuşmaya başlıyor. Ona göre, daha sol alternatifler aramaya başlayan kitleler, aradıklarını Troçkizmde bulacaklardır. Mandel gerçi «Leninizm» diyor. Ancak bundan anlaşılması gereken, «Leninizm»in «tek doğru» yorumunun, Troçkizmde olduğu tezi.

Mandel'in bir teşhisi, onun yazısının sonunda böyle bir yargıya varmasına yardımcı oluyor. Bu, Avrupa'daki Komünist Partilerin yönetimlerinin bürokratik yapısı sorunudur. Troçkizmin Sovyetler Birliği için teorik teşhisi de burada onülmez bir bürokratik diktatörlük olduğu tezi; dolayısıyla, Sovyetler Birliği'ndeki yönetimle Avrupa'nın Komünist Partilerindeki yönetim arasında dolaysız bir soy - çizgisi çekiyor Mandel. Sovyetlerde varolan yönetim nasıl kendini düzeltme imkânına sahip değilse, Avrupa'daki partilerin yönetimi de aynı durumda. Troçkistler, bu analizlerinin sonucunda, Sovyetler Birliği'nde bir proletarya devrimi beklerler. Avrupa'nın Komünist Partilerinde bu olamayacağına göre (yani, yönetime karşı), orada parti tabanının yönetimin içyüzünü anlayarak Troçkizmi seçmesi bekleniyor.

Bu noktaya varduktan sonra, iki sorun üzerinde kısaca duralım. Biri, Mandel'in Komünist Partilerin yönetimleri üzerine yargısının geçerliliği; ikincisi, buna bağlı olarak, Troçkist akımın tarihi iyimserliği.

Avrupa Komünist Partilerinde geniş ölçüde bir bürokratikleşme olduğu, bunun tohumlarının Stalinist dönemde ve Komintern içinde atılmış olması bakımından, Sovyetler Birliği'nin yapısı ile bağlantılı

olduğu, Avrupa Komünist Partilerinde bugün en yüksek yerleri dol-
duran yöneticilerin hemen hemen hepsinin bu tür bürokratik me-
kanizmalar içinde yetişerek, pişerek geldiği ve bu mekanizmalara
hâlâ belirleyici ölçüde bağlı oldukları doğrudur. Ama bütün bun-
lar, hiçbir Avrupa Komünist Partisinde hiçbir zaman devrimci bir
yönetim bulunamayacağı anlamına gelmez.

Sovyetler Birliği'nde bir devletin varlığı sözkonusu. Oradaki yö-
netim, bir devlet aygıtı içinde yerini sağlama bağlamıştır; bürokra-
tikse, sadece parti bürokrasisi değil, aynı zamanda devlet büokra-
sisidir. Böyle bir bürokrasiyle herhangi bir Komünist Partisi'nin bü-
rokratik yönetimi herhalde aynı terimlerle düşünülemez.

Elbette biz de, olayların nesnel olarak daha solda alternatifleri
mümkün kılması sonucunda, sözgelisi bir Marchais'in, bir Carillo'
nun birdenbire sahici bir Marksist-Leninist kesileceğini düşünmü-
yoruz. Bu beklenemez, ama partilerin içinde olacaklar sonucunda,
kongreler, seçimler demokratikleşebilir ve kitlelerin mücadelesinde
önde gelen Marksistler bu demokratikleşme süreci içinde yönetime
gelebilirler. Daha başka türlü süreçler de düşünülebilir şüphesiz; ne
var ki, bütün bunlar olmadan bir Komünist Partinin bütün devrimci
üyelerinin koşup Dördüncü Enternasyonal'e yazılmalarını beklemek,
biraz fazla iyimserlik oluyor.

Troçkist akım içinde bu iyimserlik oldukça yaygın. Yalnız bu
konuda değil, daha birçok konuda. Şimdiye kadar da karşılığı pek
alınmamış bir iyimserlik bu. Örneğin, Sovyetler Birliği'nde beklenen
proletarya devrimi. Avrupa'da beklenen devrim. Sürekli bekleniyor
bunlar, ama bir türlü de gerçekleşmiyor. Troçkistler, kendi devrim-
ciliklerine inanıyorlar. Kitlelerin devrimciliklerine de aynı şekilde
inanıyorlar. Ama beklenen buluşma bir türlü gerçekleşmiyor —Sta-
lin'in ve Stalinizmin yüzünden. Troçkist açıdan bakıldığında Sta-
lin'in kötülüğü, devrimi durdurmuş olmasıdır. Aynı şekilde, Avrupa'
daki Komünist Partilerin «bürokratik» yönetimlerinin de suçu, dev-
rimi durdurmuş olmaları.

Bu tezlerde doğruluk payı olabilir. Stalin, kendi devlet çıkarları
doğrultusunda, dünyadaki devrimci hareketlere yeterince yardım et-
memiş (yalnız İspanya değil bunun örneği), kendi ülkesinde kur-
duğu yapıyla da, sosyalizme gölge düşürmüştür. Avrupa'daki KP'le-
rin evrimci, uzlaşmacı çizgisi de biliniyor. Ama sorun bunlardan iba-
ret değil. Nesnel yapıların, ayrıca, devrimden yana olması gereken
güçlerin öznel formasyonlarının da bu işte payı var.

Troçkistler, Troçki'ye bağlı kalarak, devrim kavramını bir çe-
şit fetiş haline getirebiliyorlar. Onu neredeyse kendi öğelerinden
ayrı, bağımsız bir soyutlama gibi görüyorlar. Örneğin Troçki ken-
disi, özellikle Rus Devrimi üzerine kitabında, devrimin bu olağan-
üstü karakterini sık sık vurgular. Kitlelerin nasıl beklenmedik cesa-
rette işler başardığını anlatarak, «işte devrim insanlara böyle işler
yaptırır» der. Sanki devrim, zaten insanların böyle yapmaya başla-
maları değilmiş, bir yanda devrim, bir yanda da insanlar varmış ve
devrim insan davranışlarını değiştiriyormuş gibi. Bu bakımdan dev-
rim (sürekli devrim), sanki tarihin bir yerinde gizli duran bir zem-
berek ve devrimcinin görevi de bu zembereği basınç altında tutan
nesnelere kaldırıp atmaktır. Bu iş bir kere yerine getirildikten son-

ra zemberek artık hiç durdurulmayacak, sürekli olarak tarihi inşa
edecektir.

Bu sayıda konumuz «Troçkizm» olmadığına göre, bu anlayış üye-
lerinde ayrıntılı olarak duramayacağız. Ancak görülüyor ki şu anda
Troçkistler, bütün dünyada devrim zembereği üstünde duran ağır-
lığı bürokrasi olarak görüyorlar. Sovyetler'de, Avrupa Komünist Par-
tilerinde ve Çin'de, hep aynı sorun. Şimdi, Avrupa - Komünizmi akı-
mının bu Stalinist bürokraside açabileceği gedik, bu zembereği bir
ölçüde serbest bırakabilecek. Serbest kalınca, tarihin bundan sonra
yapacağı atılım karşısında en iyi yer tutanın Dördüncü Enternas-
yonal olduğuna inanıyor, Troçkistler.